

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ: АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

У запропонованій статті розкрито концептуальні положення методичної роботи, педагогічної компетентності та професійної діяльності. Оскільки всі ці поняття взаємопов'язані і розвиваються одночасно, формується індивідуальний стиль професійної діяльності, створюється цілісний образ фахівця і зрештою забезпечується становлення його професійної компетентності як певної цілісності, як інтегративної особистісної характеристики.

Ключові слова: методична робота; професійна компетентність; фізичне виховання; педагогічна компетентність; методична компетентність.

Постановка проблеми. Поняття «викладач фізичного виховання» у працях українських науковців розглядається як:

– особа, яка здобула вищу фізкультурну освіту відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, що дозволяє їй здійснювати професійну діяльність, пов'язану з фізичним вихованням студентів вищих навчальних закладів;

– особистість, яка у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу здобула кваліфікацію; оволоділа й творчо осмислила принципи, засоби, методи й форми фізичного виховання;

– особистість, яка цілеспрямовано здобула у вищому навчальному закладі кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення певних спортивних результатів у командному чи індивідуальному вимірах.

У нашому дослідженні під поняттям «викладач фізичного виховання» ми будемо розуміти особу, яка здобула вищу фізкультурну освіту відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня та володіє педагогічними й фаховими знаннями в галузі фізичного виховання, сучасними інноваційними, оздоровчими та здоров'язбережувальними технологіями, що дозволяє їй ефективно здійснювати професійну діяльність.

Під педагогічною компетентністю викладача фізичного виховання ми будемо розуміти інтегровану професійно особистісну характеристику викладача, що забезпечує ефективність викладацької діяльності у вищому навчальному закладі та відображає рівень сформованості професійно значущих якостей педагога, результати його педагогічної підготовки та самовдосконалення.

Метою статті є висвітлення концептуальних положень методичної роботи, педагогічної компетентності, професійної діяльності, їх взаємозв'язок,

завдяки якому формується індивідуальний образ фахівця і зрештою забезпечується становлення його професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Для нашого дослідження важливого значення також має розгляд поняття «методична робота».

Під методичною роботою у сучасній педагогічній науці розуміють цілеспрямовану діяльність вищого навчального закладу щодо забезпечення психолого-педагогічної та методичної підготовки викладачів, спрямованої на підвищення ефективності освіти, досягнення майстерності у викладанні дисциплін, проведенні різних форм аудиторної і позааудиторної роботи зі студентами [1; с. 33].

Методична робота – це цілісна, основана на досягненнях науки, освітніх інноваціях, конкретному аналізі стану навчально-виховного процесу система діагностичної, пошукової, аналітичної, інформаційної, організаційної діяльності та заходів, спрямованих на всебічне підвищення професійної майстерності кожного викладача, розвиток творчого потенціалу викладацького колективу вищого навчального закладу в цілому та удосконалення якості навчально-виховного процесу [2; с. 496–497].

Поняття «методична робота» для науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів має нормативне визначення та часові і грошові критерії обліку: наказом Міністерства освіти і науки України затверджені норми часу для планування і обліку навчальної роботи та переліки основних видів методичної, наукової й організаційної роботи науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. До методичної роботи науково-педагогічних працівників нормативно віднесені [3; с. 53]: підготовка конспектів лекцій; методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, курсового та дипломного проектування, практик і самостійної роботи студентів; підготовка, рецензування підручників, навчальних посібників, словників, довідників (для педагогічних працівників); розробка навчальних планів; навчальних програм; робочих навчальних

планів, робочих навчальних програм для вищих навчальних закладів; розробка і підготовка нових лабораторних робіт; підготовка комп'ютерного програмного забезпечення навчальних дисциплін; складання екзаменаційних білетів; завдань для проведення модульного та підсумкового контролю; завдань для проведення тестового контролю студентів; розробка і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо) для вищих навчальних закладів; розробка і впровадження нових форм, методів і технологій навчання у вищі навчальні заклади; вивчення і впровадження передового досвіду організації навчального процесу у вищих навчальних закладах; підготовка концертних програм та персональних художніх виставок тощо.

А. О. Вітченко зазначає, що традиційні погляди на сутність і форми методичної роботи потребують корегування з метою приведення їх у відповідність із сучасними методологічними настановами, утвердженням нових пріоритетів вищої професійної освіти, а саме [1; с. 34]: освіта протягом усього життя; професійна мобільність випускників на ринку праці; особистісно орієнтований і розвивальний підхід до підготовки фахівців; перехід від кваліфікації до компетенції; фундаменталізація, інформатизація і технологізація вищої освіти, стимулювання інноваційної освітньої діяльності тощо. Передусім, необхідно переглянути підходи до методичної роботи як чогось однобічного, другорядного і безособового.

У розумінні дослідника методична робота – це сукупність цілеспрямованих заходів, спрямованих на поглиблення фахової компетентності викладача (знання, уміння, навички, досвід, способи діяльності і комунікації), що забезпечує його професійну самореалізацію, оптимізацію навчально-виховного процесу, вдосконалення предметного навчання та викладання відповідно із сучасним рівнем розвитку освіти, науки і техніки [1; с. 35]. Водночас, дослідник зауважує, що рівень методичної компетентності викладача залежить від його здатності до самоосвіти, яка допомагає опанувати передовий педагогічний досвід, поєднати освітню теорію і практику, оволодіти сучасними технологіями професійного навчання.

У свою чергу методична компетентність розглядається дослідниками як процес оволодіння знаннями та вміннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних спеціальних предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних, науково-педагогічних, методичних посібників та інших), уміння застосувати професійні знання, уміння і навички в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції та задачі, уміння планувати навчальний процес, регулювати та контролювати професійну діяльність [4; с. 104].

У формуванні методичної компетентності майбутніх викладачів важливого значення відіграє навчально-методичний процес, результатом якого є засвоєння повного складу спеціальних знань з предмету, навчальної дисципліни чи курсу. Тобто, майбутніх викладачів теоретично і практично готують до проведення занять, навчають різним способам вирішення

типових педагогічних проблем та ефективно розв'язувати методичні задачі, що виникнуть у процесі професійної діяльності.

Найсуттєвішим у методичній роботі є надання реальної, дієвої допомоги викладачам у їх професійному розвитку. Вона спрямована на формування професійно-педагогічної культури викладачів, прирощення знань, продукування нових педагогічних ідей, технологій, узагальнення та поширення передового досвіду. Методична робота покликана задовольняти потреби розвитку і оновлення викладацької справи, а також інтереси викладацького колективу у постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку педагогічної праці, виступати засобом соціального захисту і забезпечувати потреби розвитку освіти України у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях.

С. У. Гончаренко зазначає, що методична робота є особливою і важливою ланкою в системі післядипломної педагогічної освіти, яка має свої переваги у порівнянні з іншими формами підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оскільки має відносно неперервний, поетапний, повсякденний характер [2].

Отже, методична робота у вищому навчальному закладі як структурна ланка системи неперервної освіти спроможна забезпечити умови для розвитку педагогічної компетентності викладачів.

Таким чином, приведений дефініційний аналіз базових понять дослідження, що характеризують розвиток педагогічної компетентності викладачів фізичного виховання у системі методичної роботи, слугує теоретичною основою для реалізації завдань наукового дослідження.

За Б. С. Гершунським, поняття «професійна компетентність» визначається рівнем власне професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, її мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [5; 3–7]. У цьому ж контексті В. Крижко і Є. Павлютенко професійну компетентність відносять до результату професійної підготовки в системі «вищий навчальний заклад – школа – інститут післядипломної освіти – школа», оскільки дії цих підсистем у процесі теоретико-практичного навчання формують у майбутнього викладача достатній і високий рівень професійної майстерності [6; с. 184]. Науковці подають професійну компетентність як форму виконання викладачем своєї діяльності, зумовлену знаннями і практичними вміннями, як чітке виконання комунікативної, формуючої, прогностичної, стимулюючої-регулюючої й аналітичної функцій.

Професійна компетентність викладача, як вважає Л. О. Демінська, визначається як сукупність знань, умінь й навичок, що визначають його готовність до педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та професійно-особистісні якості викладача як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості; сукупність його досвіду, умінь гнучкого володіння педагогічними технологіями, знаходження оптимальних засобів впливу на студента з урахуванням його потреб та інтересів, прав і вільного вибору способів діяльності й поведінки [7; с. 62].

На думку Т. Б. Поясок, професійна компетентність викладача передбачає високий рівень науково-педагогічної та психологічної підготовки, загальну ерудицію, професіоналізм, організацію та самостійне впровадження в практику сучасних освітніх технологій, здатність вибирати з числа наявних або створювати нові ефективні способи та методи розв'язання навчально-виховних та управлінських завдань, самостійне оволодіння новими знаннями, неперервне підвищення кваліфікації педагога [8; с. 50].

В. Сластьонін під професійною компетентністю розуміє інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей спеціаліста, яка відображає не тільки рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально-моральну позицію особистості [9; с. 34–35]. У понятті «професійна компетентність» дослідник розглядає три аспекти: проблемно-практичний, смисловий та ціннісний. Різновидами професійної компетентності вважає такі, як: практична (спеціальна), соціальна, психологічна, інформаційна, комунікативна, екологічна, валеологічна.

Професійна компетентність у майбутніх викладачів розуміється В. Козиревим як сукупність ключової, базової та спеціальної компетентностей. Ключові виявляються у здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації (у т. ч. іноземною мовою), у соціально-правових аспектах поведінки особи і професіонала в громадському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку певної професійної діяльності, а спеціальні – специфіку конкретної наочної або над предметної сфери професійної діяльності і співвідносяться із реалізацією ключових і базових компетентностей в конкретній сфері професійної діяльності. Оскільки всі види компетентностей взаємопов'язані і розвиваються одночасно, формується індивідуальний стиль професійної діяльності, створюється цілісний образ фахівця і зрештою забезпечується становлення його професійної компетентності як певної цілісності, як інтегративної особистісної характеристики [6; с. 187].

У структурі професійної компетентності викладача О. Лебедева пропонує виділяти: науково-теоретичну компетентність; методичну компетентність; психолого-педагогічну компетентність; професійну позицію вчителя [10; с. 9]. Дещо інші види компетентностей у складі професійної компетентності пропонує розрізняти Г. Кашкар'єв: спеціально-педагогічну, методичну, соціально-психологічну, особистісну. При цьому він наголошує на тому, що кожен із цих видів компетентності містить у собі, відповідно, низку структурних компонентів [11; с. 2].

Л. О. Карпова наголошує, що професійна компетентність викладача не має вузькопрофесійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних та інших проблем, які пов'язані з освітою. Під професійною компетентністю дослідниця розуміє складне індивідуально-психологічне утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готов-

ність викладача до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації [12].

Професійна компетентність викладача, зазначає В. М. Гриньова, є чинником підвищення якості освіти і включає професійно-змістовий, технологічний і професійно-особистісний компоненти. Професійно-змістовий компонент, вважає дослідниця, передбачає наявність у викладача цінностей – знань з предмету, який він викладає, суміжних дисциплін, з дисциплін, що виражають квінтесенцію спеціальності, якими має оволодіти студент, теоретичних знань з основ наук, які вивчають особистість людини, що забезпечує усвідомленість при визначенні викладачем змісту, його професійної діяльності з виховання, навчання та освіти студентів. Технологічний компонент включає професійні цінності – знання, апробовані в дії, тобто цінності – уміння. Забезпечують цей компонент інформаційно-інноваційні технології, які ґрунтуються на комплексному діагностико-дослідному осмисленні педагогічної ситуації і перспективному її прогнозуванні. Професійно-особистісний компонент включає особистісні здібності – цінності [12].

Професійна компетентність входить у системне поняття «педагогічна майстерність», вважає І. А. Зязюн, на рівні з такими властивостями особистості, як гуманістична спрямованість діяльності викладача, педагогічні здібності та педагогічна техніка, а складність набуття професійної компетентності полягає в тому, що професійне знання має формуватися на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному [13; с. 27].

Варто зазначити, що науковці також виокремлюють професійно-педагогічну компетентність викладача, під якою розуміють інтегральну професійно-особистісну характеристику із сукупністю компетенцій, рівень сформованості яких свідчить про здатність особи реалізовувати професійні функції у площині кількох предметних полів, вирішувати професійні завдання відповідно до визначених державою освітніх стандартів, виявляючи індивідуальний стиль і демонструючи особистісні якості [6]. У поліфункціональній структурі професійної компетентності виокремлюють сукупність компетенцій як інтегрованих показників її сформованості, що значно розширює можливості вчителя здійснювати різноманітні види діяльності в різних сферах.

Професійно-педагогічну компетентність викладача-професіонала, на думку російських науковців Л. Н. Антилогової та Н. В. Кузьміної охоплює п'ять видів компетенцій, які є найважливішими для викладачів вищих навчальних закладів [14; с. 153]: 1) соціальну компетенцію, що передбачає здатність викладача взяти на себе відповідальність, здатність приймати рішення та реалізувати їх, толерантність до інших культур та релігій; 2) комунікативну компетенцію, що передбачає володіння технологіями усного й письмового спілкування на різних мовах, навички спілкування через мережу Інтернет; 3) інформаційну компетенцію, що передбачає володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), уміння критично оцінювати соціальну інформацію, що

поширюється засобами масової інформації; 4) когнітивну компетенцію, що передбачає готовність до постійного підвищення пізнавального рівня, потребу в актуалізації й реалізації свого особистісного потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання й уміння, здатність до саморозвитку; 5) спеціальну компетенцію, що передбачає готовність до самостійного виконання дій, оцінювання власної праці.

Педагогічна компетентність розглядається як особистісна можливість викладача ефективно реалізувати цілі навчально-виховного процесу, які базуються на знаннях педагогічної теорії, психології, методики викладання та вмінні застосовувати їх в практичній діяльності [14; с. 154]. С. О. Сисоєва під педагогічною компетентністю розуміє інтегровану професійно особистісну характеристику викладача, що забезпечує ефективність викладацької діяльності у вищому навчальному закладі та відображає рівень сформованості професійно значущих якостей педагога, результати його педагогічної підготовки [15; с. 3–11].

Для нашого дослідження слушним є визначення педагогічної компетентності, яке пропонує Н. І. Мачинська [16; с. 14]: педагогічна компетентність розглядається як здатність фахівців певної галузі знань вирішувати практичні педагогічні завдання, пов'язані з викладацькою діяльністю. Педагогічна компетент-

ність викладача відображає рівень оволодіння ним системою психолого-педагогічних знань та рівень розвитку у нього професійно-значущих для педагога особистісних рис, етичних і моральних якостей та цінностей педагогічної діяльності. Н. І. Мачинська зазначає, що рівень педагогічної компетентності майбутнього фахівця щільно пов'язаний і залежить від рівня його фахової підготовки у певній галузі.

Висновки. Отже, методична робота у вищому навчальному закладі як структурна ланка системи неперервної освіти спроможна забезпечити умови для розвитку педагогічної компетентності викладачів, вона покликана задовольняти потреби розвитку і оновлення викладацької справи, а також інтереси викладацького колективу у постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку педагогічної праці, виступати засобом соціального захисту і забезпечувати потреби розвитку освіти України у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях.

Таким чином, приведений дефініційний аналіз базових понять дослідження, що характеризують розвиток педагогічної компетентності викладачів фізичного виховання у системі методичної роботи, слугує теоретичною основою для реалізації завдань наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: монографія / За ред. Я. В. Цехмістера // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К. : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. – 708 с. – С. 153–154.
2. Вітченко А. О. Теоретико-технологічні засади методичної роботи у вищому навчальному закладі / А. О. Вітченко // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2011. – Випуск 60. – С. 33–36.
3. Гершунский Б. С. Концепция самореализации личности в системе образования ценностей и ролей образования / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 3–7.
4. Демінська Л. О. Аксиологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання: монографія / Л. О. Демінська. – Донецьк : Юго-Восток, 2013. – 436 с. – С. 62.
5. Дуброва С. Ключові компетентності як складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов / С. Дуброва // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць / гол. ред. В. П. Коцур. – Переяслав-Хм. (Київ. обл.) : Лукашевич О. М., 2013. – Вип. 28, т. 2 : Педагогіка. Психологія. Філософія. – С. 101–106.
6. Енциклопедія освіти / Акад пед наук України, головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008 – 1040 с. – С. 496–497.
7. Карпова Л. О. Сутність професійної підготовки викладача / Л. О. Карпова // Педагогічна компетентність викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Харків : ОВС, 2002. – С. 14.
8. Кашкарьов Г. В. Концептуальні засади формування в майбутні учителів педагогічної компетентності щодо розвитку критичного мислення в учнів [Електронний ресурс] / Г. В. Кашкарьов // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2008. – № 4. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2008_4/Kashkarov%20.pdf.
9. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ольга Васильевна Лебедева. – Нижний Новгород, 2007. – 24 с.
10. Мачинська Н. І. Теоретичні і методичні засади педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. пед. наук. – спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – К., 2013. – 40 с.
11. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с. – С. 27.
12. Педагогіка професійного образования / под ред. В. А. Сластенина. – М. : издательский центр «академия», 2004. – 368 с.
13. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тамара Борисівна Поясок ; Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих. – К., 2009. – 559 с. – С. 50.

14. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. МОН, Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – К. : ЕКМО, 2010. – 362 с. – С. 184.
15. Сисоєва С. О. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю / С. О. Сисоєва // Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті : збірник наукових праць. – Рівне : НУВГР, 2011. – С. 3–11.
16. Смагін І. І. Нормативний та педагогічний зміст поняття «науково-методична робота» в системі загальної середньої освіти / І. І. Смагін // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2012. – Випуск 66. – С. 52–55.

Петренко Н. В., Національний аграрний університет, г. Николаев, Україна

РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СИСТЕМЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ: АНАЛИЗ БАЗОВЫХ ПОНЯТИЙ

В предложенной статье раскрыты концептуальные положения методической работы, педагогической компетентности и профессиональной деятельности. Поскольку все эти понятия взаимосвязаны и развиваются одновременно, формируется индивидуальный стиль профессиональной деятельности, создается целостный образ профессионала и, наконец, обеспечивается становление его профессиональной компетентности как некоей целостности, интегративной личностной характеристики.

Ключевые слова: *методическая работа; профессиональная компетентность; физическое воспитание; педагогическая компетентность; методическая компетентность.*

Petrenko N. V., Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF PHYSICAL TRAINING TEACHERS IN THE SYSTEM OF METHODOLOGICAL WORK: THE ANALYSIS OF BASIC CONCEPTS

Suggested article reveals conceptual statements of methodological work, pedagogical competence and professional activity. Connection of all these terms and their simultaneous development leads to formation of the individual style of professional activity, creation of the professional image and providing incipience of its professional competence as personal characteristic.

In the research, the term «teacher of physical education» means the person that has higher physical education according to educational level and has pedagogical and professional knowledge in sphere of the physical education, modern, innovative and health-caring technologies, that gives ability to execute the professional activity.

Methodological work in higher educational institution as a structural link of the national educational system is able to provide the conditions for the development of the pedagogical competence. It also has to satisfy needs of development and renewal of the education and also interests of the teachers in permanent increase of professional level according to labor market needs.

Thereby, the definitional analysis of the basic terms in pedagogical competence in physical education is theoretical basis for completing the tasks of scientific research.

Рецензенти: д-р пед. наук, професор М. М. Букач;
д-р пед. наук, професор О. П. Мещанінов

© Петренко Н. В., 2016

Дата надходження статті до редколегії 28.03.2016